

tiële elementen van de marxistische filosofie, doet zich vandaag voor als een 'goeie ouwe waarde' die we, na onze tocht doorheen de postmoderne fragmentering, als een verloren zoon kunnen omhelzen.

4.

Het onthaal van deze en andere verloren zonen drukt ons echter meteen op het feit dat diegenen die doorgaans tot de progressieve krachten van de maatschappij behoren - intellectuelen, kunstenaars... - vandaag andere taken te vervullen hebben dan in die blije jaren na '68. We voelen er ons onwennig bij, maar we zullen moeten leren aanvaarden dat onze taak vandaag maar al te zeer zal zijn: verlies te bekampen, de verdediging op ons te nemen van waarden die dreigen te verdwijnen, m.a.w. principes te conserveren i.p.v. de hemel te bestormen met revolutionaire theorieën. Als wij, theatermakers, behorende tot deze zgn. progressieve krachten, inderdaad de adem vinden om een nieuw maatschappelijk engagement te ontwikkelen, dan zal dit engagement een andere kleur en karakter moeten vertonen dan dat van de 70er jaren. De nieuwe politieke periode en de taken die zij op de dagorde zet, vragen dringend om de ontwikkeling van een eigen denken en een eigen woordenschat. Een taal om de tijd hanteerbaar te maken.

Uit het complexe kluwen waarin de huidige periode zich aan ons voordoet wil ik hier enkele problemen isoleren die mij bezighouden. Ik leg ze u voor; ze zijn slechts wat ze zijn, nog onaf en niet gerijpt.

5.

Het eerste heeft met geschiedenis en geheugen te maken en meer in het bijzonder met de islam. Maar het verhaal begint hier en nu. Enkele cijfers als introductie. De 4.273 in 1994 geregistreerde Brusselse taxichauffeurs behoren tot 41 verschillende nationaliteiten; 2000 van hen zijn Belg; verder zijn er 42 Algerijnen, 281 Iranen, 69 Turken, 101 Tunesiërs en 1.062 Marokkanen. Ik noem slechts deze; maar het lijstje overlopend kan men met een gerust hart stellen dat meer dan een derde tot de islamitische wereld behoort. Sommige wijken in Brussel, maar ook in Antwerpen en andere steden, hebben een volledig islamitische bevolking.

Deze mensen zijn vreemden voor ons. Nochtans hebben wij ooit in onze geschiedenisboeken gelezen dat Karel Martel in 732 bij Poitiers de Muzelmannen versloeg en dat zij finaal uit Europa verdreven werden in 1492 - kan het jaartal symbolischer? - bij de val van het kleine koninkrijk Granada. Van het begin van de 8ste tot het einde van de 15de eeuw, dus 800 jaar lang, heeft de cultuur van de islam deel uitgemaakt van de dagelijkse Europese realiteit, maar dat hebben wij in ons geschiedenisonderricht nooit 'gevoeld'; het werd herleid tot wapenfeiten.

Is het in het licht van de huidige realiteit die wij 'dagelijks' beleven en waarin geschiedenis en geheugen opnieuw op de voorgrond treden, niet nodig om deze 8 eeuwen te revaloriseren? Zijn ze niet om ideologische redenen weggemoffeld tussen de bladen van onze geschiedenisboeken? Het herijken, her'schrijven' van de geschiedenis in het licht van de huidige tijd is een constante taak die niet alleen verricht dient te worden voor de recente geschiedenis (tweede wereldoorlog, communisme enz.) maar ook voor verderliggende perioden.

In zijn recent verschenen essay *La vieille Europe et la nôtre* schreef de befaamde Frans mediëvist Jacques Le Goff: "Plus que d'autres continents, l'Europe connaît aujourd'hui un réveil de la mémoire. Ici encore, si la mémoire doit combattre l'oubli des erreurs et des crimes du passé pour aider à ne pas les reproduire, elle doit laisser à une historiographie scientifique et objective le soin de construire sur le respect de l'histoire de chacun la commune mémoire de l'Europe."

Misschien ligt hier wel een terrein van samenwerking tussen Europa en dat deeltje islamitische wereld dat binnen haar grenzen leeft: samen opnieuw op zoek gaan naar een stuk gemeenschappelijk geheugen. In tegenstelling tot Europa heeft de islamitische wereld niet zo'n moment van bezinning, omverwerping én herwaardering gekend als wij meemaakten in de Franse Revolutie. Een van de gevolgen daarvan voor vandaag, bevoogt Mohammed Arkoun in zijn boek *Islam in discussie* is dat "in de moslimse samenlevingen de kloof nog dieper is tussen de toename van gewelddadig gedrag en de mogelijkheden die de intellectueel, de denker of de artiest nog resten om werk te produceren dat een tegen-

gewicht biedt aan de semantische wanorde en de ontsporing van het denken. In westerse democratieën is er nog voldoende vrijheid voor kritisch denken en artistieke creativiteit om op zijn minst opnieuw stil te staan bij reflectie, kennis en codes van politiek en moraal."

Laten we dan van die vrijheid minstens gebruik maken en de hand reiken aan hen die ze misschien niet hebben. Uiteindelijk zullen er in de islam wel evenveel mooie en lelijke dingen zijn als er in het christendom mooie en lelijke dingen zijn.

6.

Ik wou voor het tweede probleem dat mij bezig houdt nogmaals terug naar het verleden, weer naar de middeleeuwen en weer naar de 8ste eeuw, nl. naar het moment waarop de strijd werd uitgevochten tussen iconoclasten of beeldenbestrijders en iconodulen of beeldenvereerders. De vraag waar het om draaide was of het al dan niet toegelaten was afbeeldingen te maken van God: of hij een zichtbaar gelaat moest krijgen ofwel of dit overgelaten diende te worden aan de verbeelding van de gelovige.

Ik wil hier niet ingaan op de religieuze én vooral ook politieke aspecten aan deze strijd verbonden en ben er mij ook van bewust dat dankzij een overwinning van de iconodulen er in het westelijke deel van Europa in de daarop volgende eeuwen zo'n rijke schilder- en beeldhouwkunst kon ontstaan. Waar het mij om gaat is het zeer actuele probleem van wat kan/mag 'uitgebeeld worden' en wat niet - en hoe je dat 'niet' dan moet invullen. Niet meer het aanzien van god maar het aanzien van de gruwel die door mensenhand geschapen werd/wordt, maakt vandaag onderwerp uit van een mogelijk nieuwe strijd tussen iconoclasten en iconodulen.

We worden overspoeld door beelden waarvan de echtheid zoek is geraakt en waarbij onze verbeelding dus niet meer weet welke betekenis ze aan die beelden moet hechten: de landing in Somalië wordt als een actiefilm gesceneerd; Spielbergs *Schindler's List* wordt ons - ook aan middelbare scholieren die door ons tekortschietend geschiedenisonderwijs nog weinig van WOII weten - voorgeschoteld als 'de waarheid over de kampen'; in feite gaat het om een Hollywood-successtory die dank zij een barnumreclamecampagne bij het publiek gebracht is. In een opiniestuk in de